

Leuven, 11 februari 2015

ZILVER

Kunst | Object | Verhaal

12.02.15 >< 12.07.15

VIJF EEUWEN ZILVER

Vijf eeuwen kostbaar zilver krijgen een ereplaats in M. Middeleeuwse religieuze schatten, luxueuze serviezen, art-deco-objecten en sixtiesdesign vertellen boeiende verhalen over de rijke geschiedenis van Leuven en Brabant. Aan de hand van ruim 250 objecten ontdek je vergeten rituelen en tafelgewoontes uit het dagelijkse leven van vorige generaties. De tentoonstelling etaleert gebruiksobjecten en kunstwerken geproduceerd in opdracht van de stad, de universiteit, verenigingen, kerken, abdijen en kloosters. De tentoonstelling loopt van 12 februari tot en met 12 juli 2015.

Eeuwenlang was Leuven het centrum voor edelsmeedwerk in Brabant. De invloed van de stad op het zilverwerk strekte zich uit tot ver buiten de stadsgrenzen. Omliggende steden zoals Aarschot, Diest, Tienen of Waver dragen namelijk ook het Leuvense keurmerk. Hierdoor dekt de term Leuvens zilver een brede lading. Deze tentoonstelling ontwaart het geografisch kluwen en toont de evolutie van de edelsmeedkunst en het Leuvense keurmerk.

Een treffend voorbeeld van de Leuvense uitstraling zijn de zilveren geschenken voor primussen van de universiteit. In de 17de of 18de eeuw gaan topstudenten van de vier Leuvense colleges jaarlijks de strijd aan. De winnaar of 'primus' van deze competitieve krachtmeting wordt overladen met zilveren geschenken. Dat primuszilver krijgt nu een ereplaats. De tentoonstelling brengt voor het eerst een groot ensemble van primusgeschenken samen uit Bergen, Brugge, Breda, Delft, Den Haag, Doornik, Luik, Maastricht en Sint-Niklaas.

De expo legt enkele goed bewaarde geheimen bloot. Het luxueuze art-decowerk van monnik-edelsmid Dom Martin (1889–1965) is er één van. Tijdens de jaren 1920–1940 creëert hij in de abdij Keizersberg internationaal gegeerd topdesign. De stijlevolutie van Jean Ausloos (1899–1970) weerspiegelt de ontwikkelingen in het *fifties* en *sixties* zilverdesign. Het werk van beide edelsmeden illustreert de vernieuwingsgolven in de kerkelijke kunst tijdens het interbellum en vanaf de late jaren vijftig.

Tot slot keert een echt topstuk uit de renaissance terug naar Leuven: de windmolenbeker. Dit unieke stuk uit het Rijksmuseum in Amsterdam komt even terug naar Leuven. Dit centrale attribuut bij drankspelen is de oudste gekende molenbeker van de Zuidelijke Nederlanden.

'LEUVENS' ZILVER: MADE IN BRABANT

Edelsmeden in Leuven zijn van de 15de tot en met de 18de eeuw georganiseerd in een ambacht. Ze moeten zich aan gilderegels en wettelijke verplichtingen houden. Het ambacht waakt over de kwaliteit en de garantie van het voorgeschreven zilveragehalte. Pas als het voorwerp aan het opgelegde gehalte voldoet, brengt de keurmeester een officieel keurmerk aan.

Van twee Leuvense meesterproeven bleven de ontwerpen bewaard. De edelsmeden Lison en Walgrave maakten op basis daarvan een reliekhouders.

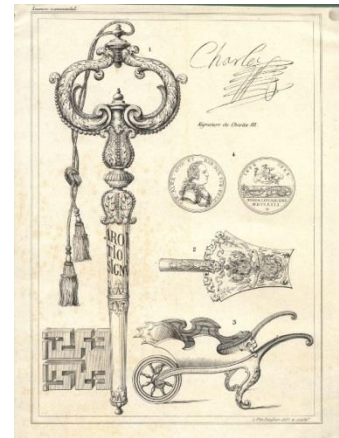

Vanaf de late 15de eeuw tot 1798 herken je Leuvens zilver aan het stadswapen en een sleutel. Dit attribuut van de patroonheilige Sint-Pieter is meestal vergezeld van een jaarletter of -cijfer. In de 19de eeuw nemen een keurkamerteken en een gehaltemerk die plaats in. Samen met het meesterteken van de edelsmid vormen de keurmerken een onmisbaar hulpmiddel voor de identificatie van zilverwerk.

Leuvens zilver identificeren is niet altijd eenduidig. Zo laten Leuvense edelsmeden tussen 1750 en 1770 hun voorwerpen in Brussel keuren. Bovendien betekent de aanwezigheid van een Leuvens merk niet dat het stuk van een Leuvense edelsmid is. Ook edelsmeden uit naburige steden moeten hun zilver in Leuven laten keuren. Daardoor dragen sommige 18de-eeuwse zilveren objecten uit Aarschot, Diest, Tienen en Waver Leuvense keurmerken. De term 'Leuvens' zilver dekt met andere woorden

een bredere lading. De tentoonstelling ontwart het geografische kluwen en zet de Brabantse zilverproductie op de kaart.

Marc Antoine Angermille, Stadssleutel van Leuven, 1794. Zilver (verguld). M - Museum Leuven.

Blijde Intredes zijn vanaf de middeleeuwen de gelegenheid om de sleutels van de stad te overhandigen aan de vorst als teken van erkenning van zijn gezag. In Leuven bezit de sleutel nog een extra dimensie. Samen met het stadswapen vormt de sleutel van Sint-Pieter, de beschermheilige van de stad, het zilverkeurmerk. Figuurlijk is deze sleutel een passe-partout die verschillende deuren met onverwachte verhaallijnen opent.

MET ZILVER OVERLADEN

Zilver speelde een grote rol in het publieke en private leven. In de tweede helft van de 18de eeuw neemt het belang van publieke opdrachten toe. Verenigingen zoals schuttersgilden schakelen zilversmeden in om nieuwe ontwerpen te maken, om herstellingen uit te voeren of om bestaande stukken uit te breiden. Sommige van deze voorwerpen, zoals gildebreuken en reliekhouders, vervullen tot op vandaag hun oorspronkelijke, ceremoniële functie.

Laureys Wynants, Gildebreuk van de Confrerie van de Jefkes, ca. 1665-1671. Zilver en fluweel. Confrerie van de Jefkes van Leefdaal.

Een breuk is een sierketting gedragen door de koning van de schuttersgilde. Deze gildebreuk speelt een sleutelrol in de jaarlijkse schuttersfeesten van de Confrérie van de Jefkes uit Leefdaal. Andere gildebreuken in deze tentoonstelling zijn afkomstig van de schuttersgilde van Sint-Jacob in Leuven en van de Sint-Sebastiaansgilde in Wezemaal.

Leuven verwierf in het verleden al faam als universiteitsstad en bierstad. De verkiezing van de primus is één van de hoogtepunten van het academiejaar in de 17de en 18de eeuw. Wie het tot beste student van zijn jaar schopt, is op slag bekend en wordt met eer en schitterende zilveren geschenken overladen in Leuven en zijn stad van herkomst. M brengt voor het eerst exemplaren uit onder meer Bergen, Breda, Brugge, Delft, Den Haag, Doornik, Luik, Maastricht en Sint-Niklaas terug naar Leuven.

De verkiezing van de primus is zowel in Leuven, als in zijn geboorte- of woonplaats, één groot feest. Van zodra de laureaat bekend is, vertrekken meerdere bodes om het goede nieuws te verspreiden. Drank- en eetfestijnen, officiële ontvangsten, optochten, bals, schietwedstrijden, vuurwerk en geschenken wisselen elkaar af. Versierde huizen, huldedichten, muziek en programmaboekjes zorgen ervoor dat de belangstelling voor de primus ook vereeuwigd wordt.

Cornelis Van Dijck, Primusbokaal met deksel, versierd met het wapen van Delft en van Gerard van Loon, 1723. Zilver (verguld). Rijksmuseum, Amsterdam.

Vanaf 1752 drinkt de primus tijdens de afstudeerceremonie in Leuven uit deze verguld zilveren pronkbeker. Oud-primus Gerard van Loon, een Nederlandse historicus, schonk de beker aan de universiteit. Van Loon studeerde in Leuven en promoveerde in 1702. Hij ontvangt deze beker in 1723 van de stad Delft. De edelsmid Cornelis Van Dijck spendeert een volledige maand aan het vervaardigen van het pronkstuk. Tot 1792 bezet de beker een ereplaats in de Universiteitsbibliotheek. Daarna maakt de Franse bezetting een einde aan de primusverkiezingen.

ZOALS HET KLOKJE THUIS TIKT

De tentoonstelling verzamelt prachtvoorbeelden uit drie eeuwen tafelcultuur en dompelt je onder in het huiselijke leven in Leuven en omstreken. Van de 17de tot de 19de eeuw is zilver bij de Leuvense burgerij en gegoede middenklasse rijkelijk vertegenwoordigd.

Onbekend, Windmolenbeker, ca. 1530–1560 en 17de-eeuws glas. Zilver, glas. Rijksmuseum, Amsterdam.

Uit de 16de eeuw is er amper Leuven's huiszilver bewaard. Uitzondering is de Leuvense windmolenbeker, een renaissance topstuk van het Rijksmuseum in Amsterdam. Het is de oudste gekende molenbeker van de Zuidelijke Nederlanden. De beker dateert van ca. 1530–1560. Deze glazen beker is gemaakt in een patroon van heel fijn vlechtwerk van melkglas en kleurloos glas. Het glas werd in de 17de eeuw gemaakt, op een wijze en in een stijl die *façon de Venise* heet.

Zilveren windmolenbekers en andere schertsbekers waren bedoeld voor drankspelletjes. Met een blaaspijpje zet je de wieken in gang, en zolang die draaien krijg je de kans om je glas of kelk leeg te drinken. Als dat niet lukt, ben je verplicht extra bekertjes achterover te gieten. De wijzerplaat, die gekoppeld is aan het mechanisme van de wieken, geeft aan hoeveel bekertjes je nog te wachten staan.

Windmolenbekers zijn vaak eigendom van stadsbesturen en gilden, maar ze duiken ook op in boedelinventarissen van gefortuneerde families en in vorstelijke kunstkabinetten. Zo was het Leuvense exemplaar ooit in het bezit van het Nederlandse vorstenhuis.

Uit de vroege 17de en uit de 19de eeuw blijft opmerkelijk weinig huiszilver bewaard. Zilveren bekertjes, zoutvaten, peperbussen, mosterdpotten en kandelaars zijn erg courant aan het einde van de 17de eeuw. In de loop van de 18de eeuw duiken steeds vaker koffie-, thee- en chocoladekannen op en zie je ook olie- en azijnstallen verschijnen. Door de import van exotische producten zoals koffie, thee en chocolade kwamen ook aangepaste objecten in de mode. Het zilveren tafelservies benadrukte de exclusiviteit van de luxe producten die op tafel kwamen.

In Leuven, de bierstad bij uitstek, voorzien de edelsmeden allerlei drinkbekers van zilveren deksels en monturen. Kloosterlingen bestellen bij de lokale zilversmeden persoonlijke bekers en bestek, maar ook nieuw zilverwerk voor de kloosterkerk.

ZALIG ZILVER

Kerken, kloosters en abdijen zijn lang de belangrijkste opdrachtgevers van edelsmeden. Heel wat religieus zilverwerk hangt nauw samen met de verering van relieken en het heilig sacrament, zoals de monstransen en reliekhouders die op hoogdagen werden aanbeden en in processies meegedragen. Andere objecten doen dienst tijdens de misviering. Kelken, cibories en ampullen voor water en wijn staan centraal in de eucharistie. Heilige oliën, wierook en het woord van God krijgen zo een passend zilveren kleedje.

Jan Wynants, Reliekbeelden van de hh. Petrus en Paulus, 1618. Zilver, verguld koper, glas. M - Schatkamer van Sint-Pieter.

In reliekhouders worden delen van het skelet van een heilige of voorwerpen die aan hen herinneren bewaard. Reliekhouders hebben uiteenlopende vormen. Achter een of meerdere kijkglazen staan de relieken uitgestald. Sommige reliekhouders stellen de vereerde heilige voor. Bij andere verwijst de iconografie naar de aanwezige reliek.

De zilveren reliekbeelden uit de Leuvense Sint-Pieterskerk treden in dialoog met een hedendaags kunstobject van zilversmid Joris Kuyl (*1961). Hij laat zich in zijn werk inspireren door middeleeuwse voorbeelden en de ambachtelijke traditie van het zilversmeden.

Joris Kuyl, Aas van Schoppen, 1998. Zilver. Zilvermuseum Provincie Antwerpen, Antwerpen.

De Aas van Schoppen is zowel een geluks- als ongelukskaart. Rondom dit symbool van (over)macht staan zes engelen als bemiddelaars tussen het lot en de mens. Zij reiken tegenstrijdige symbolen aan waarmee de mens werkelijk of schijnbaar vat kan krijgen op zijn lot. In de veertien nissen zitten mensen die elk op hun manier reageren op hun lot.

ZILVER VOOR EEN NIEUWE TIJD

Vernieuwingsbewegingen binnen de kerk hebben in de loop van de 20ste eeuw een grote impact op de religieuze kunst. Tijdens het interbellum speelt de abdij Keizersberg een belangrijke rol in Leuven door de aanwezigheid van monnik-edelsmid Dom Martin. Hij ontwerpt exclusief art-deco-zilver met luxueuze materialen. Hij laat dit realiseren door de bekende Brusselse firma Wolfers Frères en lakwerkkunstenaar Marcel Wolfers (1886–1976).

Dom Martin i.s.m. Wolfers Frères & Marcel Wolfers, Monstrans & pyxis D1, 1931. Zilver (deels verguld), lakwerk, ivoor, turkoois, opaal, glas. Kerkfabriek Sint-Theodardus, Beringen-Mijn.

Dom Martin i.s.m. Wolfers Frères & lakatelier Marcel Wolfers, Ensemble geschonken aan abdij Keizersberg door koningin Elisabeth in 1946, 1931. Zilver, ivoor, lakwerk. Abdij Keizersberg.

Dom Martin ontwerpt verbluffende creaties voor de abdijen Keizersberg en Zevenkerken. De Leuvense familie Vander Elst, producent van tabakswaaren, bestelt ook bij hem. Dit zet de toon voor de bestellingen die Dom Martin nog in de wacht zal slepen. Adel, kerken, kloosters en abdijen kloppen bij hem aan. Zelfs vanuit Nederland, Frankrijk, de V.S. en Brazilië vindt men de weg naar zijn atelier.

Voor het Belgische koningshuis is hij geen onbekende. In 1935 verzorgt dom Martin de inrichting van de koninklijke kapel op de internationale tentoonstelling in Brussel. Op feestdagen woont de koninklijke familie soms de misviering in de abdijkerk bij. Koningin Elisabeth draagt de abdij een warm hart toe en schenkt in 1946 een ensemble van dom Martin, bestaande uit een kaarsenpan (1930), een schenkkkan met bekken en een stel ampullen in zilver met ivoor en lakwerk (1931).

Van een heel ander allooi zijn de opulente gouden kronen van de relatief onbekende Hubert Caers (1886–1962). Zij illustreren het voortleven van voorname schenkingen. Net als andere kleine firma's in de stad werkt zijn atelier verder in een historiserende stijl, of biedt het kant-en-klare producten aan.

Tijdens de jaren 1960 treedt in de erediensten een versobering op die zich voortzet in de eenvoudige vormen van het liturgisch vaatwerk. De Leuvense edelsmid Jean Ausloos (1899–1970) verlaat de art-decotraditie en kiest voor strak design. Zijn radicale stijlevolutie is typerend voor het Belgische zilverdesign van de fifties en sixties. Ausloos' klantenbestand telt vooral jonge seminaristen en missionarissen in opleiding.

Het werk van Dom Martin en Jean Ausloos illustreert de vernieuwingsgolven in de kerkelijke kunst tijdens het interbellum en de sixties. Op productievlak tekent zich een interessante tegenstelling af tussen de op industriële wijze geproduceerde unica van Martin en het seriematig gemaakte, ambachtelijke handwerk van Ausloos.

RONDOM DE TENTOONSTELLING IN M

Gezinsparcours

Zilverdieven | 4 tot 7 jaar

12.03.15 >< 31.05.15

Diefstal in het museum! Help jij ons uit de nood? Een detectivevest gevuld met attributen ligt voor je klaar. Baan je aan de hand van spannende opdrachten een weg doorheen de expo's *Zilver* en Peter Buggenhout. Als een echte speurder ontrafel je de aanwijzingen en mysteries achter de zilveren objecten. De kolossale bouwsels van Peter Buggenhout zijn wel een beetje griezelig... Waar komen zijn materialen vandaan? Heeft de dief daar de buit verstoppt? Als je de zaak tot een goed einde brengt, ga je naar huis met een welverdiende beloning.

Onderwijs

Wat is het? | spel | eerste en tweede graad lager onderwijs

12.03.15 >< 30.06.15

Met twee teams spelen jullie dit levensgroot 'Wat is het'-spel. Stel slimme vragen en ontdek zo elkaars geheime zilveren kunstwerk. Een goede conditie is vereist, want je doorkruist het hele museum.

Drakentocht | rondleiding | derde kleuterklas en eerste graad lager onderwijs

12.03.15 >< 30.06.15

Samen ga je op zoek naar draken in M. Je komt ze tegen in allerlei soorten, kleuren en maten, van appelblauwzeegroene in *ZILVER* tot Chinese draken in de M-collectie. Een onstuimige drakendans sluit het bezoek af.

PUBLICATIE

ZILVER: kunst, object, verhalen uit Leuven.

Leo De Ren, Brecht Dewilde, Ko Goubert, Wim Nys, Walter van Dievoet
Een uitgave van M - Museum Leuven, 240 p., € 29.

Deze publicatie plaatst de regionale zilverproductie in een breder maatschappelijk kader. Naast vijf rijkelijk geïllustreerde essays, bevat dit boek een up-to-date merkenrepertorium en een catalogus van alle geëxposeerde objecten.

LIJST MET BRUIKLEENGEVERS

Aartsbisdom Mechelen-Brussel, Mechelen
Abdij Keizersberg, Leuven
Abdij van Averbode, Averbode
Abdij van Park, Heverlee
Antiekhandelaar Emil Fonfoneata, Gent
Art & Antiques Galerie St-John, Gent
Axel Vervoordt, Wijnegem
Belfius Bank, Brussel
Breda's Museum, Breda
Carmel de Lisieux, Lisieux
Charliermuseum, Brussel
Musée de l'Orfèvrerie de la communauté française - Domaine du Château de Seneffe, Seneffe
Philippe d'Arschot, Brussel
Confrérie van de Jefkes, Pekes en Mekes, Leefdaal
Eglise Saint-Jean Baptiste, Waver
Fondation Albert Vandervelden, Xhoris
Fondation Madeleine 7, Brussel
Galerie Bernard de Leye, Brussel
Heilig Hartklooster, Tervuren
Hofkerk, Amsterdam
Kathedraal Sint-Michiel en Sint-Goedele, Brussel
Kerk Heilige Drie-eenheid, Bloemendaal
Kerk Maria van Jesse, Delft
Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopneming, Sint-Truiden
Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Aarschot, Aarschot
Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Alseberg, Alseberg
Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Tielt-Winge, Tielt-Winge
Kerkfabriek Saint-Amand Hamme-Mille, Hamme-Mille
Kerkfabriek Saint-Lambert Orbais, Orbais
Kerkfabriek Saint-Sulpice Beauvechain, Beauvechain
Kerkfabriek Sint-Andries, Attenrode
Kerkfabriek Sint Geertrui, Leuven
Kerkfabriek Sint-Gertrudis, Landen
Kerkfabriek Sint-Hilarius Bierbeek, Bierbeek
Kerkfabriek Sint-Jan-de-Doper ten Begijnhof, Brussel
Kerkfabriek Sint-Jan Evangelist, Blanden
Kerkfabriek Sint Kwinten, Leuven
Kerkfabriek Sint-Leonardus, Zoutleeuw
Kerkfabriek Sint-Margriet, Baarddegem
Kerkfabriek Sint Pieter, Leuven
Kerkfabriek Sint-Sulpitius en Dionysius, Diest

Kerkfabriek Sint-Eustachius, Zichem
Kerkfabriek Sint-Theodardus, Beringen-Mijn
Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel
Koning Boudewijnstichting, Brussel
KU Leuven - Kunstpatrimonium, Leuven
Le Grand Curtius, Luik
M - Museum Leuven, Leuven
Musea Brugge (Gruuthusemuseum), Brugge
Museum aan het Vrijthof, Maastricht
Museum het Valkhof, Nijmegen
Museum van de stad Brussel, Brussel
Rijksmuseum, Amsterdam
Sint-Andriesabdij Zevenkerken, Sint-Andries-Brugge
Stadsarchief, Leuven
Zilvermuseum Provincie Antwerpen, Antwerpen
Talrijke privéverzamelingen in België en Frankrijk

COLOFON

Curatoren

Leo De Ren, Ko Goubert & Wim Nys

Prof. dr. Leo De Ren (KU Leuven) is gespecialiseerd in de geschiedenis van de edelsmeedkunst en is oud-directeur van het Antwerpse Zilvermuseum.

Ko Goubert (M-Museum Leuven), legt zich toe op de Belgische edelsmeedkunst van de 20ste eeuw.

Wim Nys (Zilvermuseum Provincie Antwerpen) is gespecialiseerd in de (Belgische) edelsmeedkunst van de 18de–20ste eeuw.

Tentoonstellingsarchitect

Laura Theuwis & Tom Van Camp

Wetenschappelijk comité

Jan Craps, Leo De Ren, Brecht Dewilde, Ko Goubert, Wim Nys

Stuurgroep

Peter Carpreau, Luc Delrue, Ko Goubert, Isabel Lowyck, Hélène Verreyke

Realisatie

Het team van M - Museum Leuven

In samenwerking met

Zilvermuseum Provincie Antwerpen

Het Zilvermuseum is momenteel gesloten, maar blijft actief via rondreizende tentoonstellingen en expo's in het Zilver- en Diamantpaviljoen bij het MAS in Antwerpen.

Met de medewerking van

Academie voor de Geschiedenis van de Edelsmeedkunst in België
Stadsarchief Leuven

M – Museum Leuven geniet de steun van

Vlaanderen
verbeelding werkt

VLAAMS-
BRABANT

Mediapartners

de
streekkrant

PRAKTISCHE INFO

M VAN
**MUSEUM
LEUVEN**

M - Museum Leuven
L. Vanderkelenstraat 28
3000 Leuven - België
tel. +32 (0)16 27 29 29
bezoekm@leuven.be
www.mleuven.be

OPEN

Maandag > Zondag 11:00 >< 18:00
Donderdag 11:00 >< 22:00
Woensdag gesloten

TICKETS

	Tickets onthaal	Online tickets (°)
+ 26 jaar	€12 *	€9 *
+ 26 jaar & kortinghouder	€10 *	€7 *
13-25 jaar	€5	€3
0 - 12 jaar	Gratis	Gratis

*audiotour inbegrepen
(°) + € 1,50 per reservatie

PERSCONTACT

Veerle Ausloos
Communicatie en Pers
M - Museum Leuven
tel. + 32 (0)16 27 29 38
veerle.ausloos@leuven.be

PERSFOTO'S

Beelden in hoge resolutie kun je downloaden op <http://mleuven.prezly.com>